

COLUMNA 9

PUBLICAȚIA LECTORATULUI DE LIMBA
ROMÂNĂ - UNIVERSITATEA DIN TURKU

serie nouă

* *

NOIEMBRIE - 1995
TURKU

Responsabil de număr

Dr. Nicolae Constantinescu

Lectoratul de Limba Română
Universitatea din Turku - Turun yliopisto
Henrikinkatu 2 - FIN-20500 Turku
Finlanda

ISSN 0780 - 1262

TURUN YLIOPISTO OFFSET

TURKU 1995

Continuăm !

Cu pași mărunți, dar hotărâți **COLUMNNA** își continuă drumul!

Cu o 'bază de mase' destul de restrânsă, redusă practic la studenții care urmează acum cursurile de limba română în cadrul Lectoratului de la Universitatea din Turku, cărora li se adaugă, din când în când, cei din 'vechea gardă', cu un tiraj 'de casă', impus de numărul, fatalmente redus, de potențiali cititori, publicația noastră încearcă să-și împlinească menirea, aceea de a fi o punte de contact între culturile română și finlandeză, de a facilita cunoașterea reciprocă, de a ne apropia cât se poate de mult într-o Europă *ne-unită*, dar care, cel puțin în intenții, tinde să devină a tuturor europenilor, indiferent de poziția lor geografică, de apartenența, anterioară, la sisteme politice sau la blocuri militare divergente.

Sigur, în oceanul informațional care ne inundă, **COLUMNNA** nu e mai mult decât o picătură, un strop, un semn minuscul care poate trece oricând neobservat. Și totuși, oricât de modești am fi, nu putem să nu constatăm că revista noastră, în măsura în care este cunoscută, trezește interes, admirație și, după caz, chiar o ușoară invidie.

Căci nu este puțin lucru să realizezi aici, la Septentrion, o asemenea publicație în care să-și găsească locul, uneori în premieră absolută, traduceri din opera literară a lui Mircea Eliade în limba finlandeză ori din poezia lui Aleksis Kivi în limba română, în care să se vorbească despre traducerea lui Eminescu în limba suedeză sau despre ecoul operei lui Vintilă Horia în publicistica italiană, în care să se aducă la cunoștința cititorilor transpunerea, în limba *Kalevalei*, a poeziei lui Lucian Blaga, în 1945, sau a eseurilor lui Mircea Eliade, în 1993. Toate acestea au stârnit interesul editorilor unei vaste Enciclopedii a literaturii române, care ne-au cerut o fișă despre **COLUMNNA** de la începuturi până la zi, ceea ce înseamnă că revista Lectoratului de limba română de la Universitatea din Turku va fi consemnată într-o lucrare de referință, îmbogățind astfel panoplia publicațiilor românești din străinătate cu încă un titlu.

Când, pe de altă parte, am oferit participanților la o masă rotundă despre literatura română în lume, la Cursurile de vară ale Universității din

București (Sinaia, 1995), câteva exemplare din COLUMNA 8 (1 - Serie nouă), am citit pe chipurile lor expresia unei explicabile admirații. Pentru că, din nou, micul Lectorat de la Turku reușea ceea ce alte lectorate mai puternice, mai vechi, mai populate nu au reușit să facă.

Și, la drept vorbind, chiar simplul fapt de a aduna în jurul lectoratului și al revistei un nucleu de oameni tineri, interesați de limba, cultura, civilizația, istoria poporului român stârnește admirația, mai ales dacă ținem seama de împrejurarea că aici, în Finlanda, prezențele culturale românești sunt atât de rare, că spectatorii finlandezi nu au văzut, pe ecrane sau la televiziune, un film românesc de cine știe când, că informația despre România este atât de sărăcăcioasă, convențională, plină de clișee. După cum și reciproca este valabilă: probabil că numai cinefilii români împătimiți vor fi auzit de filmele fraților Aki și Mika Kaurismäki, și doar specialiștii în literatura nordică vor fi citit ceva din opera vastă a lui Paavo Haavikko. Nu este deloc ușor a media contactul cu cultura unei țări mici într-o țară mică, mai ales în condițiile concurenței culturilor 'mari', cu o forță de penetrație extraordinară, cu mijloace de susținere incomparabile, care le fac agresive și tenace, tinzând spre o dominație absolută.

Este posibil ca, uneori, această admirație să ascundă și o doză de invidie - sentiment omenesc, în ultimă instanță, și care nu ne mărnește, cât ne dă mai de grabă un impuls să perseverăm, să mergem mai departe.

Continuăm, așa dar, îmbinând tenacitatea unor vechi combatanți cu elanul celor tineri. Numărul de față păstrează structura celui precedent, adunând în paginile sale informații privind unele prezențe culturale românești în Finlanda (Eminescu, Brâncuși), însemnări despre personalități ale culturii românești aparținând, prin opera lor, culturii universale (Al. Rosetti, Emil Cioran), note și impresii despre cele două țări ale noastre, convergențe culturale și științifice etc.

Ca întotdeauna, paginile publicației COLUMNA sunt deschise tuturor celor care au ceva de spus în acest cadru larg și ospitalier, prea puțin cercetat, al raporturilor fino-române din trecut și de azi.

Luați aceasta și ca o invitație pentru colaborări la numerele viitoare ale revistei, pentru că ne-am propus să mergem mai departe: **Continuăm!**

Nicolae CONSTANTINESCU

LECTOR IN TURKU

Petru Mihai Gorcea despre ...

Mihai Eminescu

"Critica română contemporană tinde să reinterpreteze poemul (*Luceafărul* n.n.) potrivit unei concepții mai moderne. În mod firesc, ea nu se mai împacă cu perceptul estetic posthegelian conform căruia opera de artă ar fi o simplă ilustrare a unei idei anterioare, idee detașabilă, concepută într-un alt limbaj; poemul nu mai apare ca o simplă transformare a unei idei într-o 'formă sensibilă' - el este un *mesaj*, un corp verbal ce călătorește în timp și își generează singur semnificațiile, în funcție de 'competența' receptorilor din fiecare epocă, deci în dialog cu sistemul de așteptare, format, în viziunea specifică asupra lumii, din concepțiile omului de cultură ale fiecărei epoci în parte. Reinterpretarea poemului este nu numai posibilă, ci și necesară, aceasta asigurând viața reală a oricărei capodopere. Analiza structurală, combinată cu o mai riguroasă abordare comparativă, se impune. Din acest unghi de vedere, *Luceafărul* ne apare ca un basm frânt și convertit în idilă. Este 'istoria' unei fete ce străbate lungul ritual inițiativ tradițional, finalizat prin nuntă; ca în orice basm, ea este prezentată ca o 'fată de împărat'. Ritualul inițiativ de fecioară, conservat în schema epică a basmului arhaic românesc, cere mai întâi izolarea totală a fetei aflată în perioada pubertății; apoi el pretinde stabilirea unei relații dintre aceasta și o ființă supranaturală, un vizitator nocturn de pe 'tărâmul celălalt' (în basmele române acesta este de obicei un Zmeu, iar în tradiția romantismului românesc el se numea Zburător), ființă care, de regulă, o răpește și o ține prizonieră în lumea sa aparte; eliberarea are loc prin strădaniile viitorului mire, făcând parte din ritualul inițiativ de fecior: acesta o câștigă fie prin luptă cu răpitorul, fie prin răpire în sens invers. Toate acestea sunt prezente și în basmul versificat *Fata-n grădina de aur*, a cărui schemă epică i-a servit lui Eminescu drept punct de plecare; dar în *Luceafărul* constatăm apariția unor derogări dintre cele mai semnificative (...)

Cauza cauzelor o vedem în statutul cu totul special al *Luceafărului*; acesta nu mai este Zmeul obișnuit din poveste, dar nici nu se mai află pe aceeași treaptă a realității cu cei doi tineri. El este o ființă eminentă

onirică, apare numai în visul fetei prin transformarea în preafrumos tânăr a petei de lumină pe care astrul serilor și al dimineților o provoacă în oglinda ce-l răsfrânge peste chipul frumoasei adormite - pentru Cătălin, Luceafărul este o simplă stea, deloc antropomorfă, iar în final, când fata, trează, îl invocă pentru a treia oară, astrul, cum e și firesc, nu 'coboară', nu se mai metamorfozează, doar fetei părându-i-se că aude replica de refuz. Luceafărul nici nu este o 'persoană' în universul poemului eminescian, el este numai o 'figură', o proiecție onirică, o imagine din inconștientul individual al fetei care îl visează. (...)

Proiecție a propriei interiorități, Luceafărul devine solul fetei, emisarul ei către o zonă pentru dânsa inaccesibilă, tărâmul adevărilor ultime; acolo ni se relevă, pentru prima oară în poem, numele adevărat al miraculoasei făpturi: Hyperion (în limba greacă: 'deasupra mergătorul') (...)

Înțelegem, acum, că nici fata de împărat nu este o fată din poveste, nici pajul ei un paj autentic; totul nu este decât un joc, ca în schița *La aniversară* (1876), în care doi tineri de mentalitate nouă, specifică veacului, se închipuie doar paj și prințesă ... În ultima parte a poemului ei nici nu mai sunt numiți altfel decât EL și EA, pereche 'impersonală' de îndrăgostiți din veacul pozitivist. Drama lor - și prin aceasta credem că definim miezul adânc și adevărat al mesajului eminescian - stă în incapacitatea de a comunica cu transcendentul, cu visul, cu mitul, cu arhetipurile; prin hipercriticismul stării lor de 'trezie', de luciditate, prin orientarea lor pozitivistă spre 'realitate', ei s-au rupt de adâncurile originare ale propriei lor făpturi și, prin aceasta, sunt condamnați la nefericire"

("Luceafărul" - un mit original, în vol. M. Eminescu, *Luceafărul*, Editura Cartea Românească, 1984, p. 19-21)

Mircea Eliade

"Undeva, într-un interviu, Mircea Eliade declara că opera sa cea mai importantă este propria viață - declarație în acord cu filosofia existențialistă pe care a împărțit-o în permanență. După existențialiști, nici un sistem filosofic nu este viabil dacă nu este probat cu propria viață a autorului, nici o operă de artă nu este viabilă dacă nu este trăită în mod autentic de autorul ei. existența umană este temeiul oricărei creații; existența umană este o permanentă jertfă de sine în favoarea cunoașterii, omul fiind, prin excelență, o făptură creatoare.

Marele efort al lui Mircea Eliade de a se crea pe sine însuși se întrevește din paginile *Jurnalului*. Acesta a fost început la vârsta de 15 ani, în 1922, și a fost ținut zilnic, până la adânci bătrâneți. Deși a publicat două volume cu fragmente alese, deși 'romanul' *Șantier* nu este altceva decât o parte din jurnalul ținut în perioada indiană, adnotat și comentat, deși a valorificat numeroase pasaje în *Memorii*, în articole, în romane și în nuvele, totuși *Jurnalul* lui Mircea Eliade este departe de a fi dat, în întregime sa, publicității. Numeroase idei majore ale operei își au originea în notațiile scurte, fatal imprecise, lipsite de perspectiva temporală, ale jurnalului. Un efort extraordinar de luciditate, efortul de a se contempla pe sine însuși dintr-un punct situat deasupra sa, lupta cu somnul (...), imensul apetit cultural, valoarea documentară - iată punctele de interes ale acestui text nedestinat inițial publicului cititor.

Memoriile (în două volume) cuprind o relatare a întregii vieți, beneficiind acum de perspectiva temporală. Cursivitatea narațiunii și meandrele labirintice ale existenței evocate, plină de numeroase întâmplări cu multiple semnificații, stilul intelectual-lucid și elevat conferă acestor memorii o certă calitate literară, așezându-l pe Mircea Eliade, care are capacitatea să-și retrăiască propria viață ca pe un șir de enigme, de taine de neînțeles, devenind astfel un *hermeneut* al propriei existențe, pe un loc de cinste între memorialiștii români, alături de Creangă, de Ion Ghica, de Hogaș, Blaga, Eugen Ionescu sau N. Steinhardt.(...)

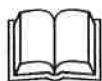
Povestirile lui Mircea Eliade au drept numitor comun câte o trăire neobișnuită, o experiență ieșită din comun, parcursă de un personaj care, de regulă, poate fi considerat un *alter-ego* al autorului. După natura acestor trăiri singulare, povestirea aparține unui gen narativ sau altuia: poate fi 'roman de dragoste' sau 'roman exotic' (*Maiytreyi*), poate fi 'roman de groază' (*Domnișoara Christina*), povestire 'realistă' de tip sadovenian (*Nuntă în cer*), nuvelă romantică fantastică (*Șarpele*, *Noți la Serampore*, *La țigănci*), ba chiar, prin anumite tehnici narative mai noi, se poate apropia de un anumit tip de proză experimentală postbelică (*Ivan*) - poate fi, în fine, structurată după tehnica 'povestirii în povestire' sau povestire 'cu cadru' (*Pe Strada Mântuleasa*).

Pare că Mircea Eliade și-a propus, în căutarea unei formule literare optime, diferite modalități narative; în realitate, cred că experimentul (sau *căutarea*) s-a produs mai puțin pe plan formal, ea vizând multiplicitatea trăirilor eroilor centrali. Raportul dintre aceștia și Mircea Eliade însuși este deosebit de important de urmărit; prin ei, Mircea Eliade a parcurs traiecte existențiale pe care viața cotidiană, 'realitatea' concretă

a vieții, i le-a refuzat. (...) Față de rigorile muncii științifice, literatura a însemnat pentru Mircea Eliade un tărâm al visului și al libertății. Și cum în orice vis eul se proiectează în existențe imaginare, Mircea Eliade a trăit, prin personajele sale, biografii paralele, 'aventuri' și situații ce i-au fost refuzate. (...)"

(*Mircea Eliade - personalitate complexă a culturii românești și universale*, în vol. *Mircea Eliade*. Presentare generală, selecție de texte, comentarii de Petru Mihai Gorcea, Casa Editorială "Cuget, Simțire și Credință", 1993, p.12-14)

Petru Mihai GORCEA
fost lector de limba română
la Universitatea din Turku, 1976-1978

Carnet.

Sculptor originar din România, în Turku

Bela Czitrom (n. 1951, la Miercurea-Ciuc, România) a studiat la Institutul de Arte Plastice "Ion Andreescu" din Cluj-Napoca. A fost, după absolvire, profesor la Botoșani, Miercurea-Ciuc, Sinaia și București. În 1990 a emigrat în Finlanda. A avut numeroase expoziții personale și de grup în România, Finlanda, Franța.

Reținem, dintr-un amplu interviu difuzat în iunie 1994 de Radio România Internațional, acest răspuns în legătură cu condiția sa de artist maghiar, născut și educat în România, trăitor astăzi în Finlanda: "Nu văd în ce măsură apartenența la o etnie sau alta îți dă mai multă sau mai puțină putere de a te exprima și de a comunica cu consumatorul de artă. Artă este universală. Limbajul artistic este un limbaj pe care trebuie să-l înțeleagă și cei din Honolulu, și cei din Finlanda, și cei din România".

Sculptura și grafica lui **Bela Czitrom** năzuiesc spre esențe, aducând o notă originală în modalitățile de expresie plastică actuale.

Et in Romania ego !

"Cum am învățat românește !"

În toamna anului 1992, prietena mea, Riitta, care studia, ca și mine limba latină și limbi romanice, mi-a propus să particip la un curs elementar de limba română, care se organiza, din nou, după mulți ani, la Universitatea din Helsinki. Știam, la vremea aceea, foarte puțin despre România și despre limba română; îmi aminteam imaginile zguduitoare ale Revoluției din Decembrie 1989 și învățasem câte ceva despre limba română la cursurile de latină vulgară - acesta era tot.

Din nou datorită lui Riitta, care mi-a adus fișele, am cerut în primăvara lui 1994 o bursă de la CIMO, pentru a lua parte la Cursurile de vară în România. Acum știam ceva mai mult despre această țară - după cursul elementar, continuasem să învăț românește în cadrul Asociației Finlanda - România. Plecarea spre Sinaia, în iulie 1994, a fost ca un salt în necunoscut, mai ales că plecam și fără Riitta, care a lucrat toată vara aceea. Eram, cum se vede, destul de pasivă, la început, și am plecat în România aproape din întâmplare. Acum sunt foarte mulțumită că s-a întâmplat așa și că am avut curajul să fac acest salt!

După ce, în primele zile îmi fusese dor de casă și avusesem un mic șoc cultural, m-am simțit atât de bine și limba română a început să mă intereseze atât de mult, încât, anul următor, am cerut din nou o bursă. Și am obținut-o! Acesta-i încă un avantaj de a învăța o limbă 'mică' ! Am ales din nou cursurile Universității din București, de la Sinaia, deși aș fi putut merge în altă parte - la Iași, Cluj, Timișoara sau Constanța. Cred că a fost o decizie bună; am venit într-un loc pe care îl cunoșteam, unde mă simțeam puțin ca acasă și unde am putut să mă concentrez pe studiu de la început, fără a avea nevoie de o perioadă de acomodare.

Cursurile de la Sinaia sunt bine organizate, profesorii - de la Universitatea din București - sunt competenți și simpatici. Alți specialiști în limba, literatura, cultura și istoria poporului român au venit și au ținut prelegeri după-amiaza, după cursurile de limbă de dimineața.

Cadrul în care se țin cursurile este foarte frumos; stam într-un hotel confortabil, înconjurat de munți, într-o stațiune plină de oameni în vacanță. De altfel, Sinaia este un oraș 'adevărat' unde studenții străini au posibilitatea să-i cunoască pe români în viața lor de zi cu zi, să găsească librării mari cu diferite cărți, utile pentru ei și greu de găsit în țările lor. Pe

de altă parte, nici Braşovul nici Bucureştiul nu sunt foarte departe, cu trenul. Am avut ocazia să vizitez aceste oraşe, ca şi Sibiul şi multe alte localităţi interesante din România. Cred că într-un oraş mic e mai uşor să te concentrezi asupra studiului şi, în plus, studenţii sunt tot timpul împreună, se pot cunoaşte mai bine. Trebuie să constat, după aceste două veri, că la cursurile de vară unde se învaţă o limbă atât de 'exotică', precum este considerată româna, spre deosebire de cursurile unde se învaţă limbi 'mari', care interesează grupuri mai largi şi mai eterogene de oameni, se adună studenţi surprinzător de asemănători (deşi vin din ţări foarte depărtate una de cealaltă), interesaţi cam de aceleaşi lucruri şi care ajung să se simtă bine împreună.

Acum după ce am povestit puţin despre 'aventura' mea românească, voi încerca să spun, în câteva fraze, ce au însemnat pentru mine cele aproape opt săptămâni petrecute la Sinaia, în iulie-august 1994 şi 1995. Mulţumită lor, o ţară despre care ştiam foarte puţin îmi pare acum familiară şi apropiată. Este reconfortant să îmi amintesc cât de bine şi cât de 'acasă' m-am simţit vara aceasta când, seara, după o călătorie lungă şi obositoare, de la Helsinki la Constanţa, cu avionul, şi de acolo la Sinaia, cu trenul, am văzut luminile Hotelului "Sinaia", unde locuiam, şi în faţa hotelului pe profesorul Constantinescu, urându-mi "bun venit"!

În timpul cursurilor, limba română, care la început era doar o altă limbă romanică, folosită în studiile mele de latină vulgară, a devenit vie. Vara aceasta am luat contact şi cu familia unui partener de afaceri român al tatălui meu şi am constatat că înţeleg deja chiar glumele liceenilor (sau ale unui licean foarte simpatic) în limba română. Cel puţin din când în când! Trebuie să admit că, uneori, a trebuit să mi le mai explice puţin în finlandeză dragul meu coleg Timo.

Încă din vara lui 1994, dar mai ales după vara aceasta, mi-am dat seama că limba îmi va deschide puţin câte puţin porţile către o lume în întregime nouă, lumea literaturii române. Precum şi, dacă vorbim de lucruri mai concrete, şi lumea unei bucătării noi - bucătăria românească... Îmi dau seama din ce în ce mai mult că viaţa mea a dobândit o nouă dimensiune.

La fel de importantă pentru mine a fost şi cunoaşterea cu alţi participanţi la cursuri. Chiar acum, într-o după-amiază întunecată de noiembrie, privind pe fereastră străzile deja acoperite de zăpadă ale cartierului meu din Helsinki, mă gândesc la Elda şi la Castriot. Îmi amintesc cum seara, deseori, stăteam jos în balconul meu privind stelele şi muntele din faţa hotelului, mâncam fructe, beam un pahar de vin şi vorbeam pe româneşte

despre familiile noastre din Finlanda şi Albania, despre studiile noastre, despre muncă, despre viaţă ...

Din balcon, gândurile mele coboară pe strada principală a Sinaiei, unde într-un singur an au apărut multe magazine şi restaurante noi, s-au produs schimbări vizibile. Vreau să sper că în timp ce eu încerc să avansez în studiul limbii române, totul va evolua spre bine şi cât se poate de repede în România.

Hanne HÄMÄLÄINEN

Carnet

Angajare de clown la Teatrul din Turku

Turun Kaupunginteatteri a pus în scenă, în stagiunea de toamnă 1994, piesa scriitorului român Matei Vişniec, *Angajare de clown IKlovnille töiä*. Traducerea textului: Liisa Ryömä; regia spectacolului: Yrjö Juhani Renvall şi Alpo Suhonen; în rolurile celor trei clowni: Arno Virtanen (Filippo), Risto Salmi (Niccolo), Heikki Alho (Peppino).

În programul de sală, ilustrat cu scene din spectacol, se dau câteva informaţii despre autorul piesei, dramaturgul şi poetul Matei Vişniec. Acesta s-a născut la Rădăuţi, a urmat cursurile Facultăţii de Istorie şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1976-1980), a fost profesor de istorie la Dorobanţu, o mică localitate rurală din apropierea Bucureştiului (1980-1987); a publicat, în 1980, o plachetă de poezii. Piese de teatru, scrise după 1977, au fost respinse de cenzură şi au rămas multă vreme ne jucate, răspândindu-se în teatre pe căi neoficiale. În 1987 a primit o invitaţie în Franţa unde a cerut azil politic. În 1988-89 a lucrat ca redactor la Radio Londra. În 1989-90 a elaborat teza de doctorat *Formele rezistenţei culturale în Europa de Est guvernată de comunişti după 1945*. Din 1990 este comentator politic la Radio France International şi scrie piese de teatru, în limba franceză.

Angajare de clown a fost scrisă în 1987 şi s-a jucat, după căderea lui Ceauşescu în mai multe teatre din România (Timişoara, Bucureşti, Satu-Mare). Teatrul "Levant" din Bucureşti a dus spectacolul la Festivalul de Teatru de la Bonn, în 1992. Piesa a fost jucată, apoi, în Germania şi în februarie 1994, la Paris.

De factură simbolică, din care nu lipsesc notele absurde şi grotesci, piesele lui Matei Vişniec atacă problemele majore ale omului şi existenţei în lumea contemporană.

Impresii din Iași

Înainte de a-l cunoaște, aveam impresia că Iași este un oraș greu de atins, aflat undeva la granița cu Rusia, cu o atmosferă rusească sau, poate, pe vremea aceea, sovietică. Știam, totuși, că orașul are o istorie lungă și nobilă.

Peste mulți ani, mă aflam în drum spre Iași. Călătoria de la Satu-Mare la Iași a fost o experiență unică. Sate mici cu case drăguțe, albastre. Oi și găște pe malul râului. Săteni prietenoși și puțin curioși întrebau despre călătoria noastră. Cărute cu cai ne aminteau că aici timpul nu se grăbește. După o călătorie de două zile, cu opriri în alte localități, desigur, sosim la Iași. În calmul unei seri de august, orașul respiră istorie. În centru - arbori verzi, castani și multe flori. Oamenii se plimbă liniștiți, dar grăbesc pasul dacă un străin încearcă să-i întrebe ceva.

Acum, în 1995, centrul cu arbori și flori e ca mai înainte. Istoria respiră din arhitectura veche, dar traficul e mai intens și oamenii par mai destinși și mai deschiși. Mai ales noaptea, când turistul vrea să se odihnească, traficul mi se părea mai intens, în camera mea de hotel, la intersecția unor străzi mari. Dar odată cu răsăritul soarelui, liniștea din munți se așază peste oraș ca o cuvertură verde. Oamenii merg la muncă sau la piață, Țiganii își iau locurile de cerșit, noi ne îndreptăm spre Universitate.

Universitatea din Iași mi-a amintit-o pe aceea din Tartu. Amândouă au fost izolate timp de decenii, dar și-au păstrat demnitatea de sute de ani, indiferent de vânturile care au trecut peste ele. Se simte cum aceasta trece de la o generație la alta.

Am fost bucuroasă să fiu la Iași. Oamenii sunt amabili, prietenoși. Viața e încă grea pentru oamenii simpli. Cheltuiesc încă mult timp să caute de mâncare. Dar poate că e mai bine aici decât în țările unde noii îmbogățiți au schimbat total modul de viață al celor mulți. Sper că Moldova va rămâne nealterată, cu natura ei, cu munții, cu mănăstirile, cu frumoasele sale muzee. Deși colții timpului au mușcat din unele clădiri, cred că reparațiile care se vor face vor conserva amintirea stilului trecutului. Cea mai frumoasă clădire pe care am văzut-o la Iași a fost casa cunoscutului scriitor Ion Creangă. Pitită în sânul unui deal, privind către colinele din față, acoperite cu podgorii, "bojdeuca" lui Creangă amintește stilul vechilor case românești de la țară. Poate sunt și alte locuri frumoase în Iași, dar trei săptămâni nu sunt suficiente să le descoperi pe toate...

Ah! dacă mergi la Iași să nu uiți Grădina Botanică! Dar în ziua când noi am vizitat-o era așa de cald că mi-am pierdut toate amintirile...

Maija KEMPPİ

Budeasa

La aproape zece kilometri nord de Pitești se găsește comuna Budeasa, pe malul stîng al Argeșului. Șoseaua principală de la Pitești spre nord trece pe malul opus, și probabil turiștii în general nici nu observă existența comunei Budeasa. Totuși Budeasa are ceva de oferit pentru turiștii interesați de istorie, venind din țările nordice.

În centrul comunei este o culă de două etaje, folosită încă, în anii '80, ca centru administrativ al comunei. Fațada culei, văzută din strada care trece pe lângă culă, este cea originală, cu niște steme executate pe tencuială. Pe una din steme este indicat anul ridicării culei: 1598, deci în timpul lui Mihai Vodă Viteazul. Constructorul era căpitan Pană ot Budeasa. Mai târziu proprietarii au folosit numele de Budișteanu. În spatele culei, pe o pantă ușor înclinată a fost construită mai târziu o parte nouă, în două etape. Ultima dată când am fost la Budeasa (în 1990), cula era într-o fază de restaurare completă, iar destinația viitoare a clădirii nu era încă cunoscută.

La intrarea culei, în partea inferioară a scării care conduce la etajul superior, a fost fixată pe perete o mică placă de marmură cu textul următor:

CAROL XII REGELE SUEDEI
FUGĂRIT DE VRĂJMAȘI
S-A ASCUNS ȘI ODIHNIT
AICI

Carol XII (născut în 1682) a fost regele Suediei între 1697-1718. După dezastrul de la Poltava, în iunie 1709, când Carol XII pierduse cea mai mare parte a armatei sale, el s-a retras cu restul trupelor în teritoriul controlat de Turcia, la Bender (Tighina). Mai exact suedezii s-au stabilit la Varnița, un sat lângă Tighina, pe la sfârșitul lunii iulie 1709. Au rămas acolo până la începutul lunii februarie 1713, când s-a produs ceea ce în istoriografia suedo-finlandeză este cunoscut sub denumirea "calabalâcul de la Bender". Cuvântul, în limbile nordice, are sensul de "tumult, ceartă, război", care diferă mult din sensul cuvântului în limba română ("obiecte diferite, bagaje cu care se mută cineva, agărlăc").

Turcii ar fi vrut ca regele suedez să plece, dar el s-a opus, așteptând o schimbare a conjuncturii politice internaționale. Când comandantul local al armatei turcilor a încercat să-i alunge cu forța, suedezii - numai 30-40 de persoane - s-au retras într-o clădire și au pus pe fugă ienicerii, omorând cam 200 dintre aceștia. Și regele a participat la bătălie cu sabia în mână. În sfârșit

turcii au dat focul acoperișului clădirii, cu săgeți aprinse. Suedezii au încercat să stingă focul, în lipsa de apă cu vin și chiar regele (care nu bea nici măcar vin) a vărsat un butoiș de alcool (probabil țuica produsă de români) pe flăcări, dar firește, dar firește cu efect nedorit. Ieșirea din clădire n-a reușit și ostașii regelui au fost făcuți prizonieri. Mai târziu comandanții locali au fost pedepsiți în modul tradițional al Porții !

După acest tumult Carol XII era practic prizonierul turcilor, și el a fost transferat la Adrianopole (Edirne) sau Demotica. De acolo a plecat pe 20.9.1714 spre Suedia. A trecut Dunărea pe la Ruse și a ajuns la Pitești pe 8.10.1714. În același timp au venit acolo și trupele de la Bender, aproximativ 1.200 de persoane. Trupele, în unități de 100 persoane, au plecat spre imperiul austriac prin pasul Bran. Regele, cu o suită redusă, s-a mutat la Budeasa, unde a rămas până la 26 sau 28.10, când a plecat, cu numai doi ofițeri, sub numele fals de căpitan Peter Frisk, spre pasul de la Turnu Roșu și în continuare prin Sibiu, Cluj, Zalău, Debrecen, Budapesta și Viena la Stralsund, în teritoriul suedez de atunci, unde a ajuns 11.11.1714.

După tradiția locală, regele ar fi fost găzduit în cula Budiștenilor, cu suita sa cea mai apropiată. În cula de la Budeasa este între cele două etaje o "tainiță" joasă, unde, tot după tradiția locală, regele s-ar fi ascuns. De ce atâta secret, fiindcă el era sub protecția Porții? Dacă informația este exactă, unica explicație ar fi că a vrut să călătorească incognito.

Deci, regele Suediei a trăit cam trei ani și jumătate (și unii din trupele sale o perioadă încă mai lungă) într-un ambient care era în majoritate de limba română, adică Varnița. Dorobanții regelui au făcut cunoștința cu populația locală, cu mâncăruri și vinuri din Moldova ca și cu fete creștine fără vâl. Se spune că trupele cazate la Varnița - erau și suedezi și finlandezi - ar fi adus arta de a găti sarmale în Nordul Europei. Într-adevăr, sarmalele nu sunt tradițional cunoscute în zona cuprinsă între Moldova și țările nordice. Pe deasupra, este de remarcat că numele sarmalelelor în suedeză vine direct din limba turcă, adică "kâldolmar".

Astfel au fost contacte directe între Nordul Europei și țările române în secolele trecute. În timpul regelui Carol XII au fost și călători moldoveni cu plată în armata suedeză, chiar un regiment de cavalerie ușoară. Unii dintre aceștia probabil au ajuns până în țările nordice, dar care a fost soarta lor nu e indicat în izvoarele publicate. Pe de altă parte, unii moldoveni, care au slujit în armata țarului, au fost aduși în Suedia ca prizonieri de război.

Lauri LINDGREN

Sub cerul nordului

Finlanda la noi acasă

"Turku, cel mai vechi oraș al Finlandei, este așezat la gurile râului Aura, înainte ca acesta să se verse în Marea Baltică. Aici a fost leagănul formării statului național finlandez, al culturii și civilizației sale, capitala țării până în 1812. Orașul are câteva repere de-a dreptul impresionante: Episcopia din Turku, fondată în 1238, care a adus crearea *Catedralei*; *Castelul medieval*, construit în 1280 pentru a adăposti trupele și pe guvernatorul Finlandei; *Universitatea*, creată la 1640, una dintre cele mai vechi universități europene. Orașul se mândrește cu *Muzeul de artizanat*, care a adunat toate casele vechi de lemn în care au lucrat meșteri feluriti și le-a regrupat pe Colina Mănăstirii. Unic în felul său, muzeul reprezintă o mică așezare urbană din vechile timpuri. Cele treizeci de ateliere permit vizitatorilor să descopere pe artizanii de altădată: bijutieri, pantofari, croitori, tutungii, brutari etc. O inscripție ne informează că muzeul a primit, în 1984, "Mărul de aur", medalie decernată de Federația Internațională a Jurnaliștilor și Scriitorilor de Turism - aceeași medalie decernată și mănăstirilor românești din nordul țării. Pe malul râului Aura (*Aurajoki*), într-o mare casă de lemn din secolul al XVIII-lea se află *Muzeul Farmaciei*. Chiar pe râul Aura se poate vedea *Corabia-muzeu*, un celebru vas cu pânze care a navigat pe apele mărilor și oceanelor până în Canada, în Africa, în America de Sud și în Indochina, între anii 1887 și 1939, când devine proprietatea Muzeului de istorie maritimă al Universității din Turku. Tot pe râul Aura se află vasul-școală *Lebăda Finlandei*, devenit și el muzeu al aceleiași instituții. Un foarte elegant *Muzeu de artă*, care adăpostește colecții ale Societății artelor frumoase din Turku, de la începutul secolului al XIX-lea până în zilele noastre, demonstrează că aici s-au ivit zorii artei finlandeze. În vreme ce *Muzeul Wäinö Aaltonen* (sculptor, pictor și gravor) impune personalitatea unui mare artist în peisajul artelor finlandeze. *Muzeul Sibelius* expune colecții de obiecte și lucrări aparținând marelui compozitor, iar în fiecare zi de miercuri găzduiește aici un concert. Să mai amintim statuia lui *Paavo Nurmi*, atletul legendar care a obținut 9 medalii de aur și trei de argint la trei olimpiade consecutive. Este opera celebrului artist Wäinö Aaltonen, și ea vine să ne demonstreze că finlandezii știu cui să ridice statui ...

În sfârșit, deși nu-i mare producătoare de automobile, Finlanda a organizat la Turku și un Muzeu al automobilului, posedând peste 50 de vehicule, precum și numeroase colecții de obiecte din istoria comunicațiilor.

Și pentru ca să nu-și imagineze cineva că orașul Turku a rămas doar conservatorul valorilor trecutului, municipalitatea a realizat un Centru tehnologic - *Biocity*, cea mai impunătoare și mai modernă construcție, terminată chiar în vara anului 1992, dar nedată total în folosință. În acest palat al Universității din Turku vor lucra peste 3000 de oameni. Ar trebui văzuți când și cum lucrează. Văzuți direct sau prin intermediul televiziunii. Fiindcă noi, în fața eleganței și purității din clădirea *Biocity* am avut sentimentul că trebuie să ne schimbăm hainele și încălțăminte. Nu să luăm halate și papuci peste îmbrăcămintea și încălțăminte noastră, ci să schimbăm tot ce avem pe noi, să facem o baie, să ne îmbrăcăm în haine sterilizate și abia după aceea să intrăm înăuntru.

Domnul Lauri Lindgren, prorectorul Universității din Turku, care ne însoțește, crede și dânsul că așa vor proceda cei care vor lucra acolo și că nu va fi posibil să fie vizitați decât în condiții speciale. Pe noi nu ne mai miră nimic în Finlanda, pentru că totul este extraordinar."

Extras din vol. **Finlanda la noi acasă**, Editura ARA, București, 1993

de

George RADU

Președintele Asociației Finlanda-România

Carnet

Recunoaștere internațională

Aflăm din "Yliopisto. Acta Universitatis Helsingiensis" nr. 12, 1995 că **Veikko Väänänen**, profesor (emeritus) de filologie romanică la Universitatea din Capitala Finlandei a primit titlul de Doctor Honoris Causa al Universității din București.

Profesorul **Väänänen**, care și-a susținut, în 1937, teza de doctorat cu titlul *Latina vulgară în inscripțiile de la Pompei*, a funcționat ca profesor de filologie romanică la Universitatea din Helsinki între anii 1951-1972. Domnia-Sa este, de asemenea, Doctor Honoris Causa al Universității Toulouse-le-Mirail.

Veikko Väänänen este recunoscut, pe plan internațional, ca specialist în latina populară.

Corespunderi

Mihai Eminescu, Runoja

Recent, la Editura Littera din Helsinki, a văzut lumina tiparului prima selecție din poezia lui Mihai Eminescu în limba finlandeză, **Runoja**, traducerea **Liisa Ryömä**, cu o prefață de **Marjo Cosma**.

Studiul introductiv, intitulat *Viimeinen romantikko* (Ultimul romantic, p. 5-17) oferă cititorului finlandez o privire sintetică asupra vieții și operei marelui poet român, insistând asupra unor detalii biografice: copilăria la Ipotești, studiile la Cernăuți, Viena și Berlin, debutul la "Familia" lui Iosif Vulcan, perioada ieșană și bucureșteană, boala și dispariția sa tragică. Un loc aparte îl ocupă datele despre viața sentimentală a poetului, care pare a-și găsi ecoul în creația sa. De asemenea, fără a tinde la o exegeză originală, în prefață se află suficiente considerații despre universul poeziei eminesciene, despre raporturile lui cu marea poezie europeană, despre locul său în evoluția lirismului românesc. De reținut sunt apropierile dintre Eminescu și Aleksis Kivi, întemeietorul literaturii finlandeze moderne (p. 10).

Cele 65 de pagini ale volumului cuprind șaisprezece poezii, antume și postume, aranjate într-o ordine aleatorie, începând cu postuma *Dintre sute de catarge/Sadat purret satamasta*, datată 1880, și sfârșind cu *Scrisoarea II/II Kirje*, din 1881. Între acestea, *La steaua/Tahdelle* (1886), *Și dacă.../Jos* (1883), *Crăiasa din povești/Haltiatar* (1876), *Sara pe deal/Ilta kukkulalla* (1872), *Somnoroase păsărele/Unisina pienet linnut* (1883), *Lacul/Metsalampi* (1876), *Iar lira-mi geme și suspină-un cânt/Kun sua kaipa* (ultima parte) (1875-76), *O, mamă/Oi aiti* (1880), *Ce te legeni.../Miksi metsa kohahtelet* (1883), *Mai am un singur dor/En toivo enemppaa* (1883), *Revedere/Tapaaminen* (1879), *Luceafărul/ Tahtijumala* (1883) (fragmente), *Eu nu cred nici în Iehova/En usko Jehovaan* (1876), *În zădar în colbul școlii /Suotta ravaat* (1881).

Salutând cu căldură această premieră editorială care îl aduce pe Eminescu mai aproape de sufletele cititorilor de limbă finlandeză, am adresat Doamnelor **Liisa Ryömä**, traducătoare poeziilor din prezentul volum, și **Marjo Cosma**, autoarea studiului introductiv, câteva întrebări la care Domniile-Lor au avut amabilitatea să răspundă.

1. Când, cu ce ocazie ați făcut cunoștință cu literatura română în general și cu poezia lui Mihai Eminescu în special?

Liisa Ryömä: "Încă în copilărie am citit *Să nu uiți, Darie!* de Zaharia Stancu, carte tradusă de mama mea. Mi s-a părut o carte minunată, care mi-a trezit interesul pentru România și pentru cultura ei. Cu poezia lui Eminescu am făcut cunoștință abia în timpul studiilor, în România, dar a fost o cunoaștere tangențială, nu foarte adâncă.

Ulterior, am tradus eu însămi *Costandina și Pădurea nebună* de Zaharia Stancu, piese de teatru de Marin Sorescu - *Iona, Matca, Răceala* - jucate, cu excepția celei din urmă, la teatre din Finlanda. Tot dintre dramaturgi am tradus un clasic - I.L. Caragiale, *O scrisoare pierdută*, și un contemporan - Matei Vișniec, *Angajare de clovn* (care s-a jucat la Teatrul Municipal din Turku, stagiunea 1993/94 - n. n. N.C.).

De asemenea, în revista Asociației Finlanda-România am publicat traduceri din diverși poeți contemporani" (Să notăm că unele dintre acestea, precum *Cine/Kuka, Melcul/Simpukka, Sinucidere/Itsemurha* de Marin Sorescu au apărut în *Antologie de poezie românească/Valikoima Romanian Runoja*. Alcătuită și îngrijită de Ion Stăvăruș, Turku, 1986, p. 98-9, 102-3).

Marjo Cosma: "Am făcut cunoștință cu literatura română în timpul studiilor de limba română, cu profesorul Petru Gorcea, la Universitatea din Helsinki. Mai târziu, cu ocazia celei de a doua vizite în România, fără să știu prea bine limba, am cumpărat primele cărți românești, între care și un volum de Eminescu. Apoi, în timpul studiilor la Facultatea de Filologie din București, am 'consumat' Eminescu din obligație, o pâine neagră, de secară, pe care a trebuit să o mănânc, pregătindu-mi examenele de an. Mi se părea dificil, o poezie intangibilă, prea plină de sensuri, prea greu de pătruns ...aproape inaccesibilă... nici n-am îndrăznit să citesc prea mult, deși am multe cărți de și despre Eminescu, aici în Finlanda. De fapt, un nevorbitor nativ de limba română nici nu poate înțelege în adâncime limbajul poeziei sale. Trebuie să trăiești în România, să faci cunoștință cu peisajul eminescian, cu "lacul cel albastru", cu "codrii de aramă", locuri pe care am avut ocazia să le vedem, cu Liisa, în 1991.

Proiectul acestei traduceri m-a obligat să citesc mai mult, mai atent, să mă apropiu mai mult de universul poeziei lui Eminescu, de care stătusem departe, din teamă, așa putea spune.

În timpul studiilor se vorbea mult și elogios despre "poetul național" și mărturisesc că nu înțelegeam, atunci, de ce îl prețuiesc atât de mult românii pe Eminescu. Acum, după ce am recitat *Viața lui Mihai Eminescu* de G. Călinescu, îl simt pe poet ca pe un om viu și realizez dimensiunea și profunzimea operei sale.

2. Care au fost criteriile de selecție a poeziilor incluse în volumul *Runoja (Poezii) din 1995*?

L.R.: "Motivele alegerii sunt greu de explicat; ne-am gândit la poezii mai cunoscute, dar un cuvânt greu de spus a avut și traductibilitatea textelor, căci nu toate poemele lui Eminescu pot fi transpuse într-o altă limbă fără a pierde ceva din sensul lor adânc, inexprimabil..."

M. C.: "Liisa a lăsat o bună parte din răspunderea pentru alegerea poeziilor pe seama mea, pentru că, într-un fel, aveam mai multe contacte cu poezia românească, cu literatura română în general.

Au intrat în calcul și unele constrângeri editoriale - colecția aceasta, publicată de Editura Littera Oy, este o colecție de mici dimensiuni, cu un număr restrâns de pagini, destinată unui cerc de adevărați iubitori de poezie. Am avut în vedere traduceri în alte limbi sau edițiile bilingve, pentru a reține ce s-a tradus mai mult, dar am avut în minte și pe potențialul cititor finlandez, ce l-ar putea atrage pe acesta ... Poporul nostru este un popor melancolic, romantic, care nu-și arată sentimentele în public, dar adoră poezia de dragoste. Dintr-o listă inițială mai amplă, am ajuns la 16 titluri. *Luceafărul*, de exemplu, *trebuie* să figureze în antologie, dar din cauza spațiului tipografic limitat n-am putut da tot poemul; dintre Scrisori ne-am oprit la *Scrisoarea II*, preferința lui Liisa. Reținusem și *Glossa*, care în cele din urmă tot nu a intrat în volum. Oricum, nimeni nu ar fi putu să facă o traducere mai bună decât Liisa Ryömä, ea însăși o poetă înzestrată, traducătoare experimentată, familiarizată cu poezia italiană, suedeză, germană.

Ați remarcat că sunt aici și antume și postume; deși nepublicate în timpul vieții autorului, postumele își păstrează valoarea, rezistă la timp. De fapt, nu cred că trebuie să absolutizăm distincția antume/postume; multe dintre poeziile rămase în manuscrise sunt la fel de valoroase ca poeziile publicate de Eminescu în timpul vieții. Să nu uităm că poetul nu și-a publicat el însuși volumul și nu putem ști care ar fi fost opțiunea lui dacă ar fi ajuns să o facă".

3. Care sunt dificultățile pe care le întâmpină traducerea poeziei lui Eminescu în limba finlandeză?

L. R.: "În primul rând faptul că sunt scrise într-o formă clasică. cu ritm, rimă, și rima, este destul de constrângătoare, ca și metrica, de altfel, o dificultate pe care o resimt traducând din orice limbă"

4. Ce aspecte din poezia lui Eminescu ar putea să-l atragă în mod special pe cititorul finlandez de astăzi?

L. R.: "Înainte de orice, sinceritatea trăirilor; poeziile lui Eminescu sunt foarte aproape de natură, de natura umană și de natura înconjurătoare. Apoi ele sunt frumoase în sine, extrem de melodioase, au o muzică interioară specifică (Să notăm că acest aspect este reliefat și de o nouă noutate absolută: câteva texte eminesciene - *Dintre sute de catarge, Și dacă...*, *Sara pe deal* - sunt însoțite, în acest volum, de partiturile cântecelor semnate de compozitorul finlandez **Aleksi Ahoniemi** - n. n. N. C.). În afară de aceasta, să nu uităm, romantismul are întotdeauna prieteni, admiratori, indiferent de secol... Și, pe alocuri, am reținut note de umor, de ironie, de satiră, care de asemenea atrag".

M. C.: "Poezia, fie ea modernă sau clasică, nu e chiar pentru toată lumea; e un fel de delicată, pe care numai unii o gustă. Chiar dacă cititorii adevărați de poezie nu sunt foarte mulți, merită să facem, pentru ei, efortul de a li-l aduce pe Eminescu mai aproape. Totuși, așa cum am spus, am avut în vedere și accesibilitatea unora dintre poeziile selectate, care se adresează, astfel, unui cerc mai larg de cititori decât cei specializați sau fini degustători de artă. În plus, poate că și melodiile compuse de Aleksi Ahoniemi vor contribui la răspândirea poeziei lui Eminescu în țara noastră, știut fiind că finlandezii sunt mari amatori de muzică, mai ales lirică, sentimentală.

În prefața mea am încercat să prezint biografia poetului, Eminescu-omul conducându-mă către Eminescu-poetul. Dacă am reușit, rămâne de văzut..."

Am mulțumit Doamnelor **Liisa Ryömä** și **Marjo Cosma** pentru interviurile acordate și le-am urat succes în viitoarele încercări de face cunoscute publicului finlandez valorile culturii și literaturii române.

A consemnat
Dr. Nicolae CONSTANTINESCU

Mihai Eminescu

Când te doresc...

Când te doresc eu cânt încet-încet:
Plec capul la pământ încet-încet
Și glasul meu răsună tânguios
Ca tristul glas de vânt încet-încet.
Și orice vis, orice dorință-a mea
Eu singur le-am înfrânt încet-încet.
Săgeata doar a crudului amor
În suflet mi-o împlânt încet-încet
Să simt veninul pătrunzând adânc...
Cu sângele-l frământ încet-încet
Și nu-mi rămâne decât să pornesc
Spre al meu trist mormânt încet-încet.

(fragment din postuma *În liră-mi
geme și suspin-un cânt*, în *Opere
alese II*. Ediție îngrijită și prefațată
de Perpessicius, Editura Minerva,
1973, p. 268)

Carnet

Întâlnire în eter

Scritorul Constantin Țoiu consemnează în rubrica sa *Prepeleac* din revista "România literară" nr. 45, 1995 un eveniment aparent minor, dar plin de semnificații: întâlnirea, pe calea undelor, a unui grup de tineri radio-amatori din orașul Urziceni (60 de km. est de București) cu pasionații ai comunicării prin radio din Finlanda.

Sub titlul *Refracția finlandeză*, scriitorul pune întâmplarea pe seama dorinței "frenetice" a tinerilor români de "a comunica, de a împărtși știri, vești, informații și veselie"; "numai pasiunea aceasta a lor în tot ce emiteau, pe o rază de 25 km., cu un avânt invers proporțional față de aparatul din dotare, aș putea spune *energia morală*, nevoia deschiderii unor mari orizonturi săvârși minunea".

C. Țoiu urmărește, imaginar, traiectoria undelor radio emise de la Urziceni și captate în "Țara celor o mie de lacuri" unde, scrie autorul, "s-au lovit drept de granitul verde, dur, al Finlandei, de caracterul, dur și el, la nevoie, al țării în care e mai multă apă decât pământ, și curaj decât lașitate". Văzând în aceasta un semn al prefacerilor viitoare, prozatorul conchide: "Li se potrivea, li se cuvenea, chiar, celor trei băieți acest dar fantastic, lor, ce fac parte din generația ce va fi, poate, ce nu a mai fost până la ei nici una în România".

Însemnări despre arta lui Brâncuși în presa finlandeză

"Sculptura modernă s-a născut din povestirile populare românești".

Sub acest titlu Marja-Terttu Kivirinta publică în "Helsingin Sanomat" din 7 mai 1995 un amplu articol consacrat retrospectiviei Brâncuși deschisă timp de mai multe luni (mai-august 1995) la Centrul Pompidou din Paris, unde au fost expuse aproape 200 de lucrări ale sculptorului român: 138 sculpturi, 38 desene și 55 de fotografii originale, realizate de artist însuși.

Pornind dela un aforism brâncușian : *'Nu căutați forme absconse sau secrete. Eu vă ofer doar bucuria curată. Uitați-vă la sculpturi până când le vedeți...'*, autoarea propune o modalitate de înțelegere a artei sculptorului român în care "se combină tradiția, limbajul modern al formei și gândirea înnoitoare din istoria artei occidentale. Și, de asemenea, într-o manieră interesantă, fantezia, umorul și încântarea. Artă lui Brâncuși este o sărbătoare pentru privitor. De aceea, este surprinzător că de-abia acum dăm atenție lucrărilor sale care au influențat covârșitor atât arta secolului nostru cât și arhitectura și designul modern".

Marja-Terttu Kivirinta preia o observație a lui Margit Rowell, realizatoarea primei retrospective Brâncuși în America, după care sculptorul român ar fi un 'anti-Picasso', un 'anti-modernist', a cărui viață și operă au scăpat analizei timpului său. "Realitatea lui s-a clădit după modelul poveștilor din tinerețea sa, care erau colorate cu un fel de misticism și înțelepciune și care erau stăpânite de o viziune cosmică a lumii", spune Rowell. "Sculpturile ne duc la ideile de bază ale artei moderne. Minimalismul și serialismul - astăzi mult folosite - sunt explicite în lucrări care simplifică aceeași formă. Desenele și fotografiile artistului fac o descoperire. Artă este un fel de a privi sculpturile care reflectă lumina. Mai mult : în aceste columnne, păsări, pești, totemuri, schițe de femei și de bărbați, se cristalizează o 'viziune a lumii' pe care Brâncuși a primit-o odată cu laptele de la mama".

"Începutul secolului a deschis ochii multor artiști către arta populară dinăuntrul și din afara Europei. La Brâncuși, aceasta a găsit un teren fertil. El venea de la poalele Carpaților, dintr-un mic sat din sudul României, unde fusese, înainte de a începe studiile de artă, ucenicul unui

sculptor în piatră. El cunoștea bine tradiția lucrului de mână a poporului său. Fie că a sculptat în lemn, în metal sau în piatră, Brâncuși a păstrat respectul față de material și contactul direct cu duhul acestuia. Este modul în care strămoșii lui dăltuiseră ornamentele în lemn de pe casele transilvănene, cocoșii sau figurinele de păsări care simbolizează duhurile morților".

"Brâncuși și prietenii lui au preluat ideile despre teoria artei de la Duchamp: *'privitorul este cel care face opera de artă'*. (...) Sculpturile lui Brâncuși au condus la o nouă idee despre timp și spațiu. În ele găsim și umor și erotism. De aceea, probabil, n-au putut, la timpul lor, evita scandalul. În 1920, la Salonul Independenților, o sculptură a sa a șocat publicul. Capul femeii și gâtul prelung semănau prea mult cu un falus.

H. Rousseau i-a spus odată lui Brâncuși: *'Tu ai transformat anticul în modern'*. Sculptorul nu era doar un interpret al vechilor culturi, ci și un descoperitor care pătrunsese esența sculpturii. (...) Tânărul român a descoperit clasicul oval, formă care a devenit baza noii sculpturi europene a secolului nostru. Alături de acesta - cilindrul, cubul, romb, crucea și arcul. Realizate din diferite materiale, ele au înțelesuri care pot fi recunoscute și în iconografia religioasă. Ovalul așezat pe un disc de metal poate să fie *Madona cu Pruncul* sau *Capul lui Ioan Botezătorul pe talger*".

Tot în "Helsingin Sanomat" (1 octombrie 1995) a apărut, sub semnătura lui Markku Komonen (Grafica Petri Salmén) un amplu articol despre *Masa, Poarta și Coloana Infinită ale lui Brâncuși* de la Târgu Jiu.

Autorul reface începuturile aventurii artistice a sculptorului român, rememorând o întâmplare de la Expoziția industrială de la Paris, când el, Marcel Duchamp și Fernand Léger s-au entuziasmat de o elice de avion, în care fiecare a văzut altceva. "Brâncuși a văzut în elice un obiect simplu în care se cristaliza *ideea zborului*. După Brâncuși, rolul artei nu e simplitatea în sine, dar când ne apropiem de esența lucrurilor ne apropiem irevocabil de aceasta. Mulți minimaliști au încercat de atunci să construiască structuri ideologice care să susțină piesele de artă a căror simplitate e aceea a pomului de Crăciun (...) Brâncuși știa că pentru un mic bulgăre de omăt este nevoie de multă zăpadă. Lucrările lui sunt în același timp simple și complexe, surprinzătoare și senzuale. Aceasta se poate observa și după grupul său de prieteni parizieni, care cuprindea cubiști și dadaști, de la Eric Satie la James Joyce. Și Alvar Aalto apare

„în scenă” de vreo două ori; ei s-au întâlnit la Paris, în 1934, și la New York, în 1939”.

Autorul consideră, pe bună dreptate, că inventarul operei brâncușiene, prezentă în expoziția de la Centrul Pompidou, nu este complet fără „fantastica sa lucrare” care se înalță în centrul orașului Târgu Jiu - cuprinzând *Poarta Sărutului, Masa Tăcerii și Coloana Infinită*. „Deocamdată - scrie Markku Komonen - lucrarea nu este prea cunoscută și puțini au văzut-o în realitate, la fața locului. Locul e îndepărtat și Brâncuși a fost o persoană despre care nu prea s-a vorbit în România comunistă. Pe patul de moarte, Brâncuși a cerut în scris permisiunea să-și petreacă ultimele clipe de viață în țara în care se născuse. Nu i s-a permis. În 1992, portretul lui Brâncuși a fost imprimat pe bancnota de 500 de lei. Acum vreo doi ani, a luat ființă la Târgu Jiu un mic institut al cărui obiectiv este îngrijirea monumentului și studierea operei lui Brâncuși. Anul acesta, lucrarea a fost inclusă pe lista obiectivelor UNESCO. După discuția cu directoarea institutului, Adriana Persan, multe din legendele legate de Brâncuși, care au fost repetate și la Expoziția de la Paris, par a fi simple povești. Brâncuși nu a mers pe jos de la București la Paris. El a plecat pe jos și a făcut un drum lung, până la Munchen, unde s-a îmbolnăvit. Un prieten român, doctor, l-a ajutat - i-a trimis bani care i-au ajuns pentru un bilet de tren. Brâncuși nu a lucrat, după ce a ajuns la Paris, ca asistent al lui Rodin, pentru că, a afirmat el însuși, declinând oferta sculptorului francez, 'sub un arbore uriaș nu crește nimic'. El și-a câștigat existența spălând vase într-un restaurant și cântând într-o biserică. Îl admira pe Rodin și i-a dus unele lucrări pentru a i le evalua din punct de vedere artistic. Maestrul l-a sfătuit să nu se grăbească. Multe surse spun că locul de naștere ar fi Târgu Jiu; adevărul este că el s-a născut la Hobița, la 25 km. de Târgu Jiu. Acesta este azi un orașel de 25.000 de locuitori, situat la poalele Carpaților, la cinci ore de mers cu trenul de la București”.

Cea mai mare parte a articolului, însoțit de fotografii și schițe detaliate, este consacrată ansamblului de la Târgu Jiu, ridicat la cererea Societății Femeilor din România, în memoria victimelor primului război mondial. Cele trei piese - *Poarta, Masa, Coloana* - „formează o axă invizibilă care taie orașul de la vest la est, pe o distanță de 1653 m. (...) *Masa* și cele 12 *scaune* în formă de clepsidră simbolizează relațiile de familie. Scaunele sunt atât de departe de masă, încât resping ideea comună de a mânca sau a te rezema, descriind un cerc spiritualizat. (...) *Poarta* de cinci metri este simbolul dragostei și amintește porțile tradiționale din satele și gospodăriile românești. Înainte de *Poartă*, Brâncuși a sculptat multe

lucrări simplificate care erau echivalentul lui pentru *Sărutul* lui Rodin. După Brâncuși, însă, în acesta era doar clipa sărutării, pe când în lucrarea lui era dragostea eternă. (...) *Coloana* se află în estul orașului, la circa 1,5 km. de *Poartă* și se îndreaptă spre cer ca *Scara lui Iacob*. Și tema *Coloanei infinite* a fost realizată de Brâncuși în versiuni de diferite mărimi, vreme de 20 de ani. Tradiția ei vine din vechile monumente funerare, bine-cunoscute lui Brâncuși, care crescuse la țară. Coloana din târgu Jiu are 30 de metri și e alcătuită din 15 elemente întregi și din jumătățile din pedestal și din partea de sus. Materialul folosit era fier patinat cu alamă, înăuntru fiind un stâlp de oțel. Patina de alamă dădea Columnei o culoare aurie, care cu timpul s-a înnegrit. Fotografiile color din 1938 arată culoarea originală. Acum Coloana strălucește puțin, numai sub razele soarelui de seară. Pentru a-i reda patina, ar fi nevoie de 14 kg. de aur. Acum, revopsirea Columnei este principalul obiectiv al Institutului de la Târgu Jiu.

Complexul lui Brâncuși conține elemente arhetipale care creează împrejurul lui o aură sacră. *Masa*, care zace greoaie pe pământ, *Poarta* simplă care se înalță spre ceruri și *Coloana* care unește cerul cu pământul constituie un ax vertical care pulsează. Lucrearea ca întreg nu îți se revelează de la prima vedere. Dar când ai trecut prin fiecare componentă, vezi totul - un fel de *Via Dolorosa* a lui Brâncuși.

De chimia și alchimia lucrării țin și dimensiunile și proporțiile lor. (...) Nesfârșitul joc al proporțiilor, care se bazează pe principiul armoniei clasice grecești și pe simbolismul religios al numerelor este unul din mijloacele din care rezultă esența magnetică a lucrării.

Prin complexul de la Târgu Jiu s-a împlinit dorința lui Brâncuși de a realiza o lucrare plasată în mediu, sinteza întregii sale opere”.

Amintind cititorilor proiectele pe care Constantin Brâncuși le înfățișa ziariștilor americani, de a construi Columne infinite în Central Park din New York și pe Lake Shore Drive, Markku Komonen, profesor la Institutul de Arhitectură din Helsinki, se întreabă retoric: „Oare cel care le vorbea jurnaliștilor era un exaltat care mersese prea departe sau un bătrân meșter care spunea povești ziariștilor?”

Selecție, prezentare și traducere
Jaana SITARU

Alexandru Rosetti - 100

Se poate spune că anul 1895 a fost un an fast pentru literele românești, personalități prestigioase născute la acest sfârșit de secol făcând glorie culturii naționale. Să menționăm, astfel, pe poetul și matematicianul Ion Barbu (Dan Barbilian) (19 martie 1895-11 august 1961), cel pentru care poezia era "un joc secund mai pur"; pe poetul și prozatorul de orientare modernistă Ion Vinea (30 aprilie 1895-7 iulie 1964), fondator, împreună cu Tristan Tzara și Marcel Iancu, al revistei "Simbolul" (1912); pe Ury Benador (1 mai 1895-23 noiembrie 1971), romancier al mediilor evreiești din România antebelică; pe Lucian Blaga, poetul-filozof și filozoful-poet (9 mai 1895-6 mai 1961), omagiat în "Columna" 8 (1-serie nouă), p. 25-27; pe C. D. Ionescu (n. 17 mai 1895), pe Victor Ion Popa (n. 19 iulie 1895) sau pe Ion Pas (n. 6 octombrie 1895), ca să ne limităm doar la cei mai cunoscuți. Să amintim, de asemenea, că în acest an, Duiliu Zamfirescu începe să publice în prestigioasa revistă "Convorbiri literare" romanul *Tănase Scatiu*, al doilea din Ciclului "Comăneștenilor" (apărut în volum în 1907) și că Iuliu Zanne începe acum publicarea colecției *Proverbele românilor*, 10 volume (1895-1903), un adevărat monument al culturii românești.

În această pleiadă își înscrie numele și lingvistul, filologul, editorul, profesorul **Alexandru Rosetti** (20 octombrie 1895-27 februarie 1990).

Născut într-o veche familie de intelectuali și patrioți români, Al. Rosetti a avut ca profesori, la Facultatea de Litere și Filozofie din București pe Ovid Densusianu, I. A. Candrea, I. Bianu, D. Onciul, iar la Paris, unde și-a continuat studiile și și-a luat doctoratul, pe A. Meillet, J. P. Rousselot, J. Gilliéron, M. Roques. Titular al catedrei de Limba română de la Facultatea de litere din București (1938-1956), întemeietor și redactor al revistei "Bulletin linguistique" (1933-1948), redactor responsabil al revistelor "Studii și cercetări lingvistice", "Fonetica și dialectologie", "Revue roumaine de linguistique", membru al Academiei Române (din 1948), director al Centrului de cercetări fonetice și dialectale al Academiei (1963-1969) care, din 1992, îi poartă numele, doctor honoris causa al Universității din Montpellier și Aix-en-Provence, profesorul Alexandru Rosetti a reprezentat cu strălucire filologia românească, îmbogățind-o cu opere de recunoscută și incontestabilă valoare.

Istoria limbii române (6 volume, 1938-1966, reeditată de mai multe ori, ediția definitivă 1986) este a doua mare sinteză a istoriei limbii române, după aceea a profesorului său, Ovid Densusianu; în aproape 1000 de pagini sunt urmărite etapele transformării limbii latine într-un idiom neo-latin, într-o nouă limbă - limba română.

Studiile sale de fonetică și fonologie, de fonetică experimentală, mai ales, se înscriu ca opere de pionierat în domenii aflate, în anii '30, în stadiul lor incipient.

Remarcabilă rămâne contribuția lui Al. Rosetti ca editor, în timpul directoratului său la Fundația Regală pentru Literatură și Artă apărând câteva scrieri de referință pentru întreaga cultură românească, dacă ar fi să amintim numai monumentală *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941) de G. Călinescu, neegalată până acum. "Al. Rosetti a jucat în România rolul lui Gaston Gallimard în Franța. A condus două mari edituri (Cultura Națională și Editura Fundației Regale), a inițiat colecții, ediții critice și definitive, a stimulat pe tineri, prin concursuri cu juriu competente și prin publicarea, apoi, a premiilor, a reeditat pe clasici și pe contemporani. A da toate numele beneficiarilor înseamnă a retranscrie dicționarul scriitorilor români de până la al doilea război mondial" (Nicolae Manolescu). Conștient de rolul său în acest important domeniu al culturii naționale, editorul declara, cu emfază, dar perfect îndreptățit: "Toată literatura mare din acea vreme e scoasă de mine".

Cei care l-au cunoscut, generațiile de studenți care i-au urmat cursurile, nu pot uita prezența masivă a **Profesorului** în Amfiteatrul "Odobescu", plimbarea sa rituală, în pauza dintre cursuri, în jurul Universității, privirea blajină, îngăduitoare, mâna caldă, întinsă prietenește chiar și către cei foarte tineri, prestanța de aristocrat care nu l-a părăsit nici atunci când anii se adunaseră peste umerii săi și dificultățile vieții începuseră să-l copleșească. Iată aici un portret al Profesorului Al. Rosetti, realizat de un scriitor cu vocație plastică: "Îl văd în fața ochilor - de talie mijlocie, nițel îndesat, în gri-deschis, cu vestă - cam bombat de un pântec confortabil -, și cu un frumos cap latin, roman, dolicocefal, care l-ar fi interesat pe un sculptor. (...) Deci, îl văd cu ochii acum când scriu despre el. Un cap fără frumusețe deosebită, dar cu trăsături corecte și armonioase, în linii simple și limpezi. Și părul alb pieptănat drept peste creștet" (Petru Dumitriu).

Al. Rosetti a fost un călător pasionat, un îndrăgostit de munte, în primul rând, și un iubitor de peisagii culturale cât mai diverse. A vizitat și Finlanda, la invitația marelui romanist Tauno Nurmela (vezi "Columna" 6, 1985, p.37). Când corespondența sa vastă și jurnalele de călătorie vor fi toate scoase la lumină, este posibil să aflăm acolo însemnările filologului și omului de literă despre prietenii lui finlandezi și despre locurile vizitate. Am găsi acolo o viziune personală, dominant livrescă, asupra peisajului întâlnit: "Cărturar până în vârful unghiilor, Al. Rosetti privea natura printr-o minuțios elaborată grilă culturală. (...) Departe de a se mulțumi cu condiția de simplu receptacul al semnalelor realității, drumețul le filtrează intelectual, distilându-le prin alambicurile unei memorii saturate de lecturi" (Mihai Dinu).

Dar, desigur, ceea ce rămâne în patrimoniul culturii naționale sunt studiile sale de lingvistică, de istoria limbii, în special, dar și de poetică și stilistică, de istoria limbii române literare, căci Alexandru Rosetti a fost un spirit deschis la nou și, mai presus de orice, un îndrumător, un dascăl, un creator de școală, recunoscut ca atare în timpul vieții și după trecerea sa în neființă. "În viața științifică românească, Alexandru Rosetti continuă să fie un factor de echilibru care funcționează și va funcționa mereu, atâta vreme cât învățătura lui va trăi în cărțile sale și în memoria generațiilor pe care le-a format. A fost și este o mândrie - scrie unul dintre distinșii săi foști elevi, profesoara Matilda Caragiu Marioțeanu (vezi "România literară" nr. 41, 1995) - să știi că te-ai format la 'Școala Rosetti'".

Carnet

Prezențe românești la Åbo Akademi

La invitația Dr. Ulrika Wolf-Knuts, titulara cursului de Folclor de la Åbo Akademi, profesorul Nicolae Constantinescu, de la Universitatea din București, lector de limba română la Turun Yliopisto, a ținut o prelegere despre *Măștile populare românești/Romanian Traditional Masks*, în cadrul Proiectului interdisciplinar "Masken", în derulare la mai-sus amintita universitate.

Ilustrată cu diapozitive și cu un film etnografic (*Când intră Anul Nou în sat*, realizat de Narcisa Știucă, 1995), prelegerea a reținut atenția participanților care au avut astfel ocazia să cunoască un aspect semnificativ din bogata tradiție folclorică românească.

*

La Facultatea de Chimie, Departamentul de Fibre, Celuloză și Hârtie de la Abo Akademi, se află, în cadrul programului de schimburi științifice dintre Finlanda și România, Dl. Dr. Sorin Ciovică, de la Universitatea Politehnică "Gheorghe Asachi" din Iași.

In memoriam

Emil Cioran

(1911 - 1995)

Emil Cioran s-a născut în ziua de 8 aprilie 1911, la Rășinari, județul Sibiu, România. Era fiul preotului Emilian Cioran și al Elvirei Cioran. A fost elev al Liceului "Gh. Lazăr" din Sibiu (1921-1928). Studii universitare la București - Facultatea de Litere și Filozofie, unde a avut profesori renumiți precum C. Rădulescu-Motru, Nae Ionescu, Tudor Vianu, D. Gusti ș. a. În octombrie 1931 susține examenul de licență cu o teză despre *intuiționismul bergsonian* și se înscrie la doctorat, ceea ce va face, mai târziu, și la Paris, fără a ajunge vreodată să-și susțină teza.

Din 1931 începe să colaboreze la principalele reviste literare și filozofice din România - "Gândirea", "Revista de filosofie", "Azi", "Calendarul", "Vremea", "Viața românească", "Rampa" etc. Face parte din Asociația de arte, litere și filosofie "Criterion", în cadrul căreia vorbește despre *Bergson și filosofia vieții* (30 noiembrie 1932). În seria de conferințe organizate de Asociația "Criterion" vorbește despre *Nihilismul spiritual* (8 februarie 1933). Între 1933, toamna - 1935 se află la Berlin ca bursier Humboldt. În 1935 îi apare volumul *Pe culmile disperării*, lucrare care primește premiul pentru debut al Fundației pentru Literatură și Artă "Regele Carol II". În același an începe colaborarea la revista de dreapta "Acțiunea". În mai 1936 publică un nou volum, *Cartea amăgirilor*. Funcționează un timp ca profesor de filosofie la Liceul "Andrei Șaguna" din Brașov. În ianuarie 1937 apare volumul *Schimbarea la față a României*, (reeditat în 1941; ediție definitivă, 1990; reeditare în 1993). În același an, volumul *Lacrimi și sfinți*. Pleacă la Paris pentru studii de doctorat. Din 1938 începe colaborarea la "Cuvântul". Din martie 1940 începe să scrie *Îndreptar pătimaș*, care va fi tipărit abia în 1981. Un nou volum - *Amurgul gândurilor* (1940).

Se stabilește în Franța și începe să scrie în limba franceză: "Am venit la Paris în 1937 - scrie Cioran. Dacă tot e să-ți ratezi viața, e mai bine să-ți ratezi la Paris decât în altă parte. Trebuie să-ți alegi locul unde vrei să-ți ratezi viața".

Din 1947 începe să scrie în limba franceză. Publică, la Editura Gallimard, mai multe volume: *Précis de décomposition* (1949), carte pentru care primește, în 1950, premiul "Rivarol", *Syllogismes de l'amertume* (1952), *La tentation d'exister* (1956), *Histoire et utopie* (1960), *La chute dans le temps* (1964), *Le mauvais Démon* (1969), *De l'inconvénient d'être né* (1973), *Écartèlement* (1979), *Exercices d'admiration* (1985), *Aveux et anathèmes* (1987).

Emil Cioran a murit la Paris, la 20 iunie 1995, fiind înmormântat alături de colegii lui de generație și de destin, alți mari români - sculptorul Constantin Brâncuși și dramaturgul Eugen Ionescu.

EMIL CIORAN

Muistelmia ja ajatuksia

Itse asiassa kaikki kirjoittamani kirjat ovat omaelämäkertoja, mutta ne kaikki ovat naamioituneita elämäkertoja.

*

Olen kotoisin Romaniasta, ja olosuhteilla on merkitystä, kun puhutaan historian ymmärtämisestä. Tulen maasta, jossa ei ole tehty vaan kärsitty historiaa, ja jossa jokainen oli vain kohde eikä historian tekijä.

*

En tunne onnellisempaa lapsuutta kuin mitä minun lapsuteni oli. Asuin Karpaattien juurella, leikin vapaana niityillä ja vuorilla ilman velkoja tai muitakaan velvollisuuksia. Se oli uskomattoman onnellinen lapsuus.

*

Isäni oli se, joka yhtenä päivänä sanoi minulle: sinun täytyy mennä kaupunkiin, asua jonkun aikaa saksalaisessa perheessä ja oppia siellä saksan kieltä. Minut vietiin taloon, joka oli kahden vanhan saksalaisneidin omistuksessa, kaksi saksalaista Itävallasta, joilla oli Sibiussa jonkunlainen perheasuntola; vahinko vain, että me, oppilaat, olimme kaikki romanialaisia, joten käytimme enemmän romanian kieltä ja liian vähän saksaa. Olimme ensimmäinen maalta tullut sukupolvi, jonka piti käydä koulua kaupungissa.

*

Elettiin 1920 ja 1927 välisiä vuosia, jatkuvan rauhattomuuden aikaa. Vaeltelin pitkin öisiä katuja synkkien pakkomielteiden orjana. Tämän sisäisen jännittyneisyyden aikana koin muutaman kerran ekstaasin. Joka tapauksessa, elettiin hetkiä jolloin olet ulkonaisten seikkojen tuolla puolen. Koet yhtäkkiä valtavan värähdyksen. Olemuksesi on valtavan runsauden tai, pikemminkin, mahtavan tyhjyyden vallassa. Kaiken olemassa olevan tyhjäpäiväiseksi paljastuminen oli valtava kokemus.

*

Näin syntyi ensimmäinen kirjani. Sen nimi on mahtaileva ja samalla banaali: "Epätoivon partaalla". Niihin aikoihin tämä sanonta ilmestyi jatkuvasti

sanomalehtien pikku-uutisissa. Jos joku teki itsemurhan, sanottiin, että hän teki sen "epätoivon partaalla". Minulla oli mielessä useampia nimiä, mutta minun oli vaikea päättää, minkä niistä valita. Näin minä sitten menettelin: menin kahvilaan ja kysyin tarjoilijalta: "minkä näistä kolmesta tai neljästä nimestä valitsisit?" Näin menettelin sekä ensimmäisen että toisen kirjani kohdalla.

*

Siinä, mitä minä kirjoitan, ei esiinny minkäänlaista kasvua. Ensimmäinen kirjani sisältää jo melkein kaiken mitä olen sen jälkeen sanonut. Ainoastaan tyyliässä eroja.

*

Olen aina tuntenut itseni epäonnistuneeksi epileptikoksi. Mutta 17-vuotiaana elin ikään kuin olisin voinut saada epilepsiahoituksen, jota minä kutsuin minun päivittäiseksi epilepsiahoitukseksi.

*

Tulin Pariisiin vuonna 1937. Jos haluat epäonnistua elämässä, on parempi tehdä se Pariisissa kuin missään muualla. Aina täytyy huolellisesti valita se paikka, jossa haluaa epäonnistua.

*

Olen nähnyt Camus'n vain yhden kerran, enkä pitänyt hänestä. Ensimmäisen kirjani, *Précis de décomposition*, ilmestymisen jälkeen hän sanoi jotain sopimatonta: "Nyt teidän täytyy siirtyä sellaisiin aiheisiin, jotka ovat oikeasti intellektuaalisia". Tämä tuntui uskomattoman asiattomalta. Kulttuurinäkökulmasta katsoen Camus oli provinssialisti; hän ei tuntenut muuta kuin ranskalaista kirjallisuutta. Ehkä *Précis de décomposition* ei ole kovin hyvä kirja, mutta siitä huomaa, että minulla on edes jonkinlainen taso. Camus puhui minulle kuin oppilaille. En nähnyt häntä enää koskaan sen jälkeen.

*

Kirjoitin, jotta loukkaisin elämää ja jotta loukkaisin itseäni. Lopputulos? Olen kestänyt itseäni paremmin ja olen kestänyt elämää paremmin.

Otteet valinnut Marin Diaconu
(În "Jurnalul literar" serie nouă, an VI, nr. 25-32, august-septembrie 1995, p. 4)

Selecție și traducere : **Kristina PETROVAN**
Jaana SITARU

"Olen kyllästynyt vaivaamaan Universumia"

Emil Cioranin haastattelu

Gabriel Liiceanu: Millaisena näette tulevaisuutenne?

Emil Cioran: Se on loppunut. Päätin vuosi sitten, tai ehkä jo aiemmin, etten enää kirjoittaisi. Tällä päätöksellä oli myös miltei fysiologiset syynsä, jos niin haluaa sanoa. Tunsin, että jokin minussa muuttui.

GL: Missä mielessä?

EC: Jokin . . . *cassé* . . . miten se nyt sanotaan . . .

GL: Särkyi.

EC: Aivan. Ja koska kirjailijat–varsinkin Ranskassa–kaikki kirjoittavat kuolemaansa asti . . . siinä ei ole mitään järkeä! Miksi aina vain lisää kirjoja? Kaikki ovat minun mielestäni kirjoittaneet liikaa.

GL: Entä te itse?

EC: Minä myös, mutta suuretkin kirjailijat ovat kirjoittaneet liikaa. Shakespearekin kirjoitti liikaa. Kaikki ovat kirjoittaneet liikaa, ymmärrätekö? Minä sanoin: "Olen kyllästynyt vaivaamaan Universumia. Se ei kiinnosta minua enää."

GL: Miten olette voinut kirjoittaa tuosta samasta teemasta parisenkymmentä teosta?

EC: Se on pakkomielle. Tuotantoni–vaikka tuo sana minua kuvottaakin–on . . . Olen kirjoittanut kaikki kirjani terapeuttisista syistä.

GL: Olette kirjoittanut saman kirjan yhä uudestaan.

EC: Sama pakkomielle: hyödyttömyyden ja kuoleman teemat. Kaikki muut ongelmat ovat täydellisen merkityksettömiä. Olen huomannut, että minulle itselleni se on vapauttavaa. . . Jopa siinä määrin, itse asiassa, että olen kirjoittanut kirjoittamisen pakosta. Minulle se on ollut terapeuttista, kirjallisuus on ollut pelkkä tekosyy, niin kuin filosofiakin.

GL: Ja nyt olette parantunut?

EC: En ole, en ole parantunut, olen väsynyt.

GL: Mitä apua on teoksista, jotka julistavat hyödyttömyyden ja merkityksettömyyden sanomaa?

EC: Siitä on apua, koska siinä muotoillaan kysymyksiä, joiden tuntoa toisilla ei ole.

GL: Mutta onko epätoivoon sitoutuminen tapa saada se toimimaan johdonmukaisesti?

EC: Kaikki se, mikä formuloidaan, muuttuu siedettävämmäksi. Ilmaisuihin! Se on lääkettä! Mitä virkaa sillä olisi, että mennään kertomaan papille, että on tehty sitä ja tätä? Toisin sanoen: kaiken formuloidun intensiteetti heikkenee. Niin, se on terapeuttista! Ne masennustilat, joita olen elämässäni kokenut, olisivat varmasti voineet johtaa minut hulluuteen tai täydelliseen perikatoon. Niiden kirjallinen muotoilu on todella ollut hyvin tehokasta. Jos

en olisi kirjoittanut, minun olisi varmasti käynyt lopulta huonosti. Ja niinpä minä sitten olen kirjoittanut . . . kuinkas monta kirjaa? Viisi romaniaksi ja kahdeksan tai yhdeksän ranskaksi. Mutta olen lakannut kirjoittamasta, koska jokin minussa on muuttunut. Ja siitä alkaen, kun aloin havaita itsessäni tietynlaista väsymystä, tietynlaista ilmaisun inhoa, en enää ole uskonut sanoihin.

GL: Ja tämä väsymys tuo mukanaan ymmärryksen, vai tuoko?

EC: Ei, vähenemisen . . . Kaiken ikäni minulla on ollut muuan epätavallinen pyrkimys: olla selväjärkinen tuntemani ihminen. . . Eräänlainen suuruudenhulluuden muoto. On totta, että koko elämäni minulla on ollut tunne, että kaikki ihmiset elävät harhan vallassa, paitsi minä. Ja minulla on todellakin ollut se syvä vakaumus, että kukaan ei ole havainnut mitään. Se on vain yhdenlaista halveksuntaa, tunnetta, jonka olen kokenut, että kaikki ovat väärässä, kaikki ovat naiiveja, kaikki . . . Ja katsoin itse olevani–miten sen sanoisin?–sikäli onnekas tai epäonnekas, miten haluatte, että en ole harhassa, etten ole osallinen mihinkään, ja että, vaikka näyttelenkin jonkinlaista komediaa muille ihmisille, en silti itse osallistu tuohon komediaan.

GL: Oletteko mielestänne yhä oikeassa, loppuun asti?

EC: Ehdottomasti.

Käännös: Timo VIITANEN

"Curierul Românesc", VII:7 (iulie 1995), p.7; transkriptio Emil Cioranin haastattelun filmitallenteesta (Pariisi, kesäkuu 1990, Gabriel Liiceanu ja Sorin Iliesiu).

Nicolae Balotă:

Kuolemassa ja sen jälkeen (ote)

Cioranin elämää ja tuotantoa tarkstellessa täytyy pitää mielessä hänen kamppailunsa Sanan kanssa. Myös maanpakolaisuuden suhteen. Kun Cioran pienessä esseessään "Maanpakolaisuuden eduista" luettelee muutamia niistä illuusioista, jotka vaanivat maanpakolaista, hän päätyy omaan paradoksaaliseen valintaansa, kirjailijan ammattiin. Paradoksaaliseen, koska se edellyttäisi maanpakolaisen taholta eräänlaista sankarillista petosta. Cioranin mukaan maanpakolainen, kirjailija, joka kirjoittaa, koska haluaa kompensoida menetyksiään, joutuu kielelliseksi luopioksi. "Sankarillisella tavalla petturina hän erkanee muistoistaan ja tiettyyn pisteeseen asti itsestään." En sanoisi, että Cioran on erinnyt itsestään vasta tässä tilanteessa. Ero, luopumus, oman identiteetin kieltäminen kuuluivat hänen elämäänsä jo ennen kuin hän valitsi

maanpakolaisuuden. Jo "maanpakolaisuus" oli kuolettava valinta sille, joka jo kauan oli kantanut maanpakolaisuutta muusaan, itessään. Jos Cioranin tapauksessa voi puhua erosta, sillä on varsin vähän tekemistä hänen maanpakolaisuutensa kanssa. Varsinkaan sanankäytön suhteen. Maanpakolaisuus on meille sanankäyttäjille ensiksi ja ennen kaikkea kielellistä maanpakolaisuutta. Cioranin asenne pakolaisuuteensa on sellaisen henkilön asenne, joka kielestään luopuen hyökkää itseään vastaan. "Joka luopuu kielestään omaksuakseen toisen", sanoo Cioran, "vaihtaa identiteettinsä, jopa pettymyksensäkin." Hän olikin varmasti "pettynyt" jo jo ennen kuin havaitsi, ettei mikään maailmassa vastannut hänen odotuksiaan. Mutta oman kielen hylkääminen merkitsi enemmän kuin pelkkää identiteetinmuutosta. Luopio hyökkää itseään pikemmin kuin heideggerilaista Haus des Seinsia vastaan, hän hyökkää itse omaa olemustansa vastaan.

Pateettista Cioranin taistelussa-elämästä ja kuolemasta-Sanan kanssa on hänen raivoisa kristinuskon vastaisuutensa yhtyneenä haluun katkaista kaikki yhteydet isien kieleen.

Pitkän aikaa Cioran kieltäytyi puhumasta, jottei olisi järkyttänyt kirjoitetun ranskansa sisäistä järjestystä. Kun hän jostain syystä puhui romaniaa (mitä hän ei koskaan tehnyt vapaaehtoisesti), hän ei omien sanojensa mukaan pystynyt hetkeen aikaan kirjoittamaan ranskaksi. Tätä traumatismia en hetkeäkään epäile. Hylätessään ja kieltäessään kielensä Cioran halusi päästä maanpakolaisuudestaan, kielensä yksinäisyydessä elämisestä. Näin hän pakeni pakolaisuuteensa liittyvää ahdistusta ja hylkäämisen tunnetta. Hän ei kuitenkaan pystynyt pakenemaan traumoja, ilmaisun häiriytymistä: näin syntyi myös se agrafia, joka salpasi hänen kirjoittamisensa, vaikka vain väliaikaisesti, kun hän oli puhunut äidinkieltään. Nämä hetkelliset "muistinmenetykset", jolloin vaivalla opittu kirjallisen ilmaisun kieli katosi, olivat hylätyn kielen kosto.

Entistä väkivaltaisemmin tämä hylätty ja kielletty kieli palasi takaisin, kun Cioran oli astumassa kuoleman varjoihin.

Käännös: Timo VIITANEN

"România literară" XXVIII:26 (5-11 iulie 1995), p. 8.

Puncte de vedere

Românii - popor creștin

În raport cu alte popoare, fenomenul încreștinării poporului român este cu totul deosebit, întrucât a avut loc chiar odată cu contopirea elementelor dac și roman, pe teritoriul vechii Dacii, la scurt timp după apariția creștinismului. Începutul formării poporului român coincide, deci, cu începutul răspândirii creștinismului în lumea cunoscută atunci.

Încă din vremea regelui Burebista (c. 80-44 î. Hr.), regatul dac, cu mare întindere, era temut și respectat de puternicul imperiu roman. După moartea lui Burebista, regatul dac se fărâmițează, până la venirea pe tron a regelui Decebal, încoronat de chiar împăratul roman Domitian care realiza astfel în Dacia un bastion împotriva "barbarilor" care amenințau imperiul, armata dacă apărându-și propriul teritoriu și, indirect, pe acela a Imperiului Roman.

După cucerirea Daciei de către romani, sub împăratul Traian, la 106 d. Hr., în transformarea ei în provincie romană ("Dacia Felix"), pe teritoriul dac ocupat sunt aduși coloniști romani, soldați, funcționari ai administrației romane, negustori și sclavi. Chiar dacă încreștinarea noului popor în formare, cel român (daco-roman), începe odată cu cucerirea Daciei, învățătura creștină fusese cunoscută mai înainte pe teritoriile din nordul și sudul Dunării.

Atunci când ucenicii Mântuitorului Iisus Hristos au pornit răspândirea noii învățături, Sfântul Apostol Pavel și ucenicii săi au propovăduit în Peninsula Balcanică (Macedonia, Grecia, Illyricum). Cel care a răspândit creștinismul pe o parte din teritoriul țării noastre a fost Sfântul Apostol Andrei, care - potrivit celor consemnate de Sfântul Ipolit - "a vestit (cuvântul Evangheliei) sciților și tracilor". Episcopul Eusebiu din Cezareea Palestinei (265-340), cel mai important istoric al primelor veacuri, scria în *Istoria bisericească* că Sfântul Apostol Andrei a propovăduit și în Dacia Pontică, mai târziu provincia romană Scythia Minor (Dobrogea de azi): "Toma, după spusele tradiției, a luat (spre evanghelizare) țara parților, Andrei - Sciția, Ioan - Asia...". Sunt încă destule mărturii care atestă că Sfântul Apostol Andrei a propovăduit, pe la mijlocul veacului I d.Hr. cuvântul lui Dumnezeu pe o parte a teritoriului țării noastre. Putem spune, deci, că creștinismul românesc este de origine apostolică.

În mod deosebit, procesul de încreștinare a noului neam în formare, daco-roman (mai târziu, român), a avut loc după cucerirea Daciei de către Traian. În Dacia au staționat 40-50 000 de soldați romani; mulți dintre aceștia cunoșteau învățătura creștină, fiind veniți din Palestina sau Asia Mică, unde răspândirea noii învățături au făcut-o Sfinții Apostoli încă din veacul I d. Hr. După satisfacerea stagiului militar, de aproximativ 25 de ani, soldații erau lăsați la vatră, devenind "veterani", de unde vine cuvântul românesc *bătrân*). Majoritatea rămăneau în locurile unde au activat, își întemeiau familii, iar cei care erau deja creștini își întemeiau, desigur, familii creștine. La fel, negustorii, o pătură socială foarte dinamică, străbăteau, prin natura meseriei lor, ținuturile din toate colțurile Imperiului, ducând cu ei și învățătura creștină, pe care au adus-o astfel și în Dacia.

Putem conchide că învățătura creștină a fost cunoscută în Dacia încă din secolele II-III, iar în Dobrogea de azi chiar din a doua jumătate a veacului I d. Hr. Întrucât religia dacilor, cu zeul lor suprem Zamolxes, era mult apropiată, prin morala ei, de creștinism, noua învățătură a găsit aici un teren favorabil. Numeroasele zeități aduse din întregul Imperiu Roman nu aveau rădăcini nici în conștiința locuitorilor mai vechi (daci), nici în aceea a celor mai noi (romani), putând fi astfel ușor substituite cu noua învățătură a lui Iisus Hristos.

Poporul român s-a născut creștin; încreștinarea lui nu s-a făcut prin lupte, ca în alte părți, ci lent, căci atunci când se contopea elementul dac cu cel roman, când se forma o nouă limbă de origine latină (limba română) și se zămislea un nou popor - poporul român, a avut loc și transformarea conștiințelor prin înrădăcinarea adevăratei credințe în Dumnezeu.

Preot Ioan DURAC

Caract

"Foaia Românească" la al 12-lea număr !

"Foaia Românească". De la suflet pentru suflet, Publicația Comunității Ortodoxe Române din Finlanda a ajuns, cu Nr. 3 (12), iulie-septembrie 1995, în al patrulea an de existență. Să-i urăm "Mulți înainte!" Editată de preotul Ioan Durac, cu sprijinul soției sale, Doamna Daniela Durac, "Foaia Românească" își împlinește cu prisosință menirea de a păstra și întări credința strămoșească și limba de acasă a micii comunități românești din Finlanda.

Deosebit de emoționantă prin claritatea și căldura expunerii, "didahia" Părintelui Ioan despre *Dragostea creștină* (p. 3-9) din care cităm finalul: "Cu dragoste creștină trebuie să îmbrăcăm toate faptele noastre, pentru că numai oferind dragoste creștină putem primi în schimb de la Dumnezeu mântuirea sufletului. Numai oferind dragoste creștinească, dezinteresat, semenilor noștri, ne vom câștiga calitatea de fii buni ai Lui Dumnezeu". În "Sinaxar" se fac referiri la *Sfântul Cuvios Ioan de la Neamț - Hozevitul* și la *Sfânta Mucenița Hristina*; este reprodus, de asemenea, *Crezul* și sunt reamintite *Cele Șapte Taîne ale Bisericii Ortodoxe*.

Semnalăm prezența, în acest număr, a unor noi colaboratori - Dna Adriana Mihailov (Helsinki), cu *Ecouri sufletești - George Topârceanu*, și Dna Cornelia Jecu (Espoo) cu poezia *Plouă*, care completează imaginea despre *Viața spirituală a românilor din Finlanda* (p. 12-13).

Istoria națională este ilustrată cu un fragment din articolul *România - apărătorii Europei* de Victor Papacostea (p. 15-17) și cu partea a doua din *România - History* (p. 31-33). La istoria mai apropiată se fac referiri în articolul *Nepăsarea noastră îl ucide pe Ilie Ilașcu* (reprodus din "România liberă") și în pamfletul lui I. Durac, *Comunismul-orânduire socială? Nicolae Constantinescu anunță, în *Insemnări despre preoții-folcloriști* (p.24-26), reeditarea, după aproape 100 de ani, în 1994, a unei lucrări fundamentale a folcloristicii și etnografiei românești, *Sărbătorile la români*, de Sim. Fl. Marian.*

Cu poeziile lui Panait Cerna (*Meditație*) și G. Topârceanu (*Către chipul din oglindă; Balada călătorului*), cu legenda populară *Dragoș-Vodă* și cu poezia de inspirație creștină *Cusântarea de pe munte. I. Fericirile* de Petre Dulfu (reproduse, ultimele două, în rubrica destinată celor mici), "Foaia Românească" nr. 3 (12), 1995 oferă o lectură agreabilă, adresată în egală măsură minții și sufletului cititorilor săi.